

KUĆERAK NA BJELAVAMA

Odlomak iz pripovetke „Davokova priča o časovničaru Bencionu“

— Je li, Bencione, je li istina da ste kupili kućerak gore na vrh Bjelava? — počeo je Josif.

— Istina je, istina, sinjor Josife. Kuću sa baštom i avlijom! — kliktao je Bencion trepćući od radosti.

— To vi zovete kućom?! — Josif je zaklimao glavom.

Nastao je tajac. Da li je Josif u toj tišini čuo kako časovnici otkucavaju sekunde, ne znam, ali kad su zidni satovi stali da otkucavaju deseti čas upadajući jedan drugom u zvonjavu, Josif je pogledao u ruke časovničara Benciona.

— Ej, sinjor Bencione, da su meni takve ruke kao što su vaše, ja ne bih bio namještenik u Rabanovoj manufakturnoj trgovini naveliko sa svojih četrdeset godina. S vašim zlatnim rukama imao bih je danas u centru grada vizavi Hotel Evrope najbogatiju juvelirsku radnju i trgovao bih nakitom i satovima. Imao bih dva pomoćnika tamo u dnu radnje koji bi popravljali časovnike a ja bih sjedio za pultom od mahagonije, oko mene bile bi vitrine pune srebrnih svijećnjaka, vaza, raznih figura i pokala. Jest, sinjor Bencione! A u rukama bi mi se od jutra do mraka kotrljale ogrlice i kolijeri od najkrupnijeg bisera i najčistijeg ćilibara, da, rođače moj! Otvarao bih i zatvarao kutije i kutijice postavljene iznutra crvenim, ljubičastim ili plavim baršunom u kojima se sjaje čitave duzine srebrnih noževa, kašika i viljušaka, čitav jedan svijet zlatnog prstenja, narukvica, menđuša, broševa, časovnika, dijadema s krupnim bljeskavim dijamantima „prve vode“, sa rubinima crvenim kao krv, sa plavim safirima i zelenim smaragdima. Vodio bih prepisku sa brusaćima u Amsterdamu, poznavao sve fabrike satova na kugli zemaljskoj i pušio virdine ili trabuko-cigare. Trabuko-cigare, sinjor Bencione. I danas bih ja, vaš rođeni rođak, ovakav kakav sad stojim pred vama, gradio kuću na tri... šta na tri? na četiri, na pet katova! Jest, Bencione, a ne kupovao kućerak na kraj svijeta, kućerak na kojem se ne zna šta je preče od prečega da se na njemu izmijeni i popravi. Jest, sinjor Bencione!

— Ne mari! — odgovorio je časovničar Bencion.

— Kako ne mari? — snebivao se Josif i izvijajući glavu bio je izdužio vrat iz uštrkane jake za cijela dva prsta. Pri tome mu je masna kravata iskočila sa puceta za koje je bila pričvršćena naročitom napravom i pala na pod. — Kako ne mari?

— Meni je dosta ovo što imam, — odgovorio je mirno Bencion.

— Dosta? — Josif je buljio u Benciona.

Bencion je zabacio svoju kapu od crnog klota na zatiljak: — Jest, meni je dosta, sinjor Josife. Dodite nam na Ševuot na naselje. Iznijećemo sto pod krušku. Divno će biti, sjedećemo pod njom a ona će na Ševuot biti sva u bijelom mirisnom cvatu. U beharu!

— Cvat! Behar! Miris! Besposlice! Same besposlice! — rekao je Josif, sagnuo se, dohvatio kravatu, puhnuo u nju, natakao je i izišao.

Takav je bio Bencion, kako vidite, sasvim beznačajan, sasvim običan čovjek.

Et o ta baštica s dvije tri šljive uz susjedovu baštensku ogradu, taj komadić obradive zemlje zaparložen kakav je bio kad ga je prvi put vidio i ta kruška u vrhu dvorišta koja je tada istom pupala, oduševile su Benciona već prvog dana. U njemu su najednom povrnila sjećanja iz djetinjstva. Kakva su bila ta sjećanja? Obična. Najobičnija. Drugom ne bi ni pala na pamet. Ali njemu su povrnila iz dna njegove duše. I pod utiskom tih sjećanja on se sve više zagrijavao za kućerak i najzad se odlučio da ga kupi.

Kad ga je kupio jedva je čekao da se useli u njegov. Istina, bilo je kako ćete vidjeti i drugih razloga ovom njegovom nestrpljenju da se što prije nastani u svojoj kući (tako je on nazivao svoj kućerak), ali bašta je bila jedna od glavnih.

Sjedeći tih dana u svojoj radnji za malim stolom i zadubljen u svoj rad a jednako misleći šta li sad majstori prave i opravljaju gore na njegovom kućerku — on bi odjednom skinuo časovničarsko povećalo s oka, ispravio se na sjedištu, zapalio cigaretu i sjajnih očiju zagledao se u kakvu stvarčicu, na stolu ili gdje bilo, i dok su časovnici kucali svoje sekunde, pred njegovim očima prolazili su dani njegova djetinjstva. Trči on sa gomilom druge djece, muslimanske i pravoslavne, juri divnom zelenom tratinom Pobarnika, koji se prostire pored obale široke Drine, više goraždanskog mosta. Kupa se, najprije u plićacima a onda čak i pored same riječne matice, u hladnoj drinskoj zelenoj vodi. Klikćući od zadovoljstva, valja se, po ugrijanom sitnom pijesku, ispruža se po njemu na vrelom suncu. Tjera prašnjavom cestom gvozdeni obruč, igra klisa i kerka u hladu pod velikim orasima, šunja se s kamenom u ruci da gađa zelembača koji se krije ispod kukurijeka i čija se zelena boja čudesno prelijeva na suncu u modro-ljubičastu, zviždi neku koračnicu maršujući u dvoredu i juriša da zauzme kulu, koju drvenim sabljama brane dječaci što stanuju ispod Gubavice.

Hiljade takvih sjećanja naviru iz njega i zapljuskuju ga svježim dahom, kao nekad talasi studene Drine.

Iz dana u dan ova sjećanja bivala su sve bogatija i sve punija. Sjećao se mirisa orahova lista, sitnih zvončića, dragoljuba, oštrog vonja kukurijeka. Slušao je zujanje pčela, gledao lepršanje sitnih leptirova sedefastih plavih krila, koji su se skupljali oko lokava, i ponosnog jedrenja onih žutih velikih sa crnim šarama, za koje je kasnije, u školi, saznao da se zovu lastin rep. Slušao je šuštanje lišća, pjesmu žetelaca i kosača, žagor i kliktanje za vrijeme trganja jabuka i branja šljiva.

Iskrsavale su slike zimskih dana, sanjkanje niz gubavičke strmeni, plazanje po debelom ledu koji se hvatao na rubovima Drine. A stara kuća pokraj Drine, s velikom baštom gledao lepršanje sitnih ograđene jakom ogradom, oživljavala je sa svim svojim pojedinoštima. Javljala se baka, stasita žena, krupna i uvijek svečana, i jedna tetka, tada djevojka, koja je čitala priče iz nekih knjiga sa šarenim slikama.

— Dobar dan, sinjor Bencione! — prekidalali su mu često mušterije te snove, a on se budio iz njih sa osmijehom sreće u licu i otpozdravljavao vedro: Dobar dan! Dobar dan!

I bio je sad razgovorljiv i svakom ko mu je spomenuo kupnju kuće, svakom je govorio: Dođite da vidite, nije ništa naročito, ali lijepa, lijepa kuća. Ima i bašta, i šljivik, i velika kruška u avliji...

Ta kruška i ta bašta bili su središte, izvor njegove radosti.

Kad su najzad i posljednji majstori završili poslove, pokupili alat i otišli, kad je Buena uredila kuću, pomela i oprala dvorište, Bencione je tada uzeo ženu za ruku i poveo je do nove niske baštenske ograde. Stao je tu i pokazujući rukom na baštu rekao je, kao da odaje svoju najveću tajnu: „Gledaj, kerida, i slušaj. Sve smo uredili. Sad još treba da uredimo i baštu i kad je uredimo onda ćemo posaditi ovdje luk, a ovdje krompir i grah“. „Zar nije već sve kasno?“ — upitala je Buena. „Nije. U Goraždu, bio sam tada dječak, imali smo pod kućom baštu. Bila je mnogo veća od ove. Svake godine dolazio je susjed Lutvo da je okopa i zasadi. Znaš li kad je to bilo?“ „Oko praznika Pesaha.“ „Ne. Oko praznika Ševuota. Kažem ti, nije još kasno. Ali neka znaš, mi nećemo nikoga zvati. Ja ću sam sve da uredim. Ja. Vidjećeš, moja Buena.“ Bencion je bio srećan kad je to rekao. I žena je vidjela kako joj je muž sav u zanosu, ali ona, brižna kakva je već bila, nije mogla a da ne kaže: „A šta misliš, Bencione, neće li tvoje ruke postati teške od tog posla?“ Bencionu je preko lica prešla tamna sjena. Oborio je oči i opet ih podigao. „Mogla bi ti imati pravo. Nisam na to pomislio. Zaista, treba da se raspitam da mi neće škoditi. Motika i moja časovničarska pinceta. Da, da, kerida, treba da se raspitam. Ljudi imaju iskustva. Vidjećemo... Neka bude... ove godine potražićemo nekog iz susjedstva da nam svrši grublje poslove, a ostale, ostale ću ja sam uraditi svojim rukama. Ja i niko drugi.“

Tako je i bilo. Našli su Šaćira. I Šaćir je okopao baštu. Ali ovaj Šaćir nije samo znao da kopa zemlju. On je znao kakva sve

čuda niču iz zemlje. Jedne večeri kad je dovršio kopanje i kad su već i lijehe bile gotove, sjedeli su on i Bencion pod kruškom s koje se osipao bijeli cvat. Srkali su kavu. Te večeri Šaćir, pobožno, kao da kazuje sure iz Korana, govorio je: „Evo, sinjor Bencione, daću vam ovog sjemena i da ga posadite tamo u onom kraju, u onom prisaju i da vam nosi radosti cijelog ljeta. Zagledajte se u dva zrna, nema ih šta vidjeti, crna su i sitna, i kad ih bacite u zemlju, proći će i deset dana i opet ništa od njih nećete vidjeti. Ali onda, onda, sinjor Bencione, stane da izbija klica, probija se iz crnice, a sitna je ta klica, sitna i neugledna, svega dva mala listića, al polako, polako vi pratite svaki dan i prosto vidite kako raste, kako tjeraju novi listovi, izvija se stabljika, buja a onda sredinom ljeta ukažu se pupovi. Još su zeleni, mali, al svaki dan bivaju sve jači, rastu i oni, bubre i počnu da se raspucavaju, pa gledate koja će boja biti u cvijetu. Sprva se ne zna, onda se ukaže il bjelina, il rumen, il žutilo, il plavetnilo. Pa kad se pupovi još otvore i rascvjetaju, pa se prospje miris... eh... čuda su to, čuda i radosti... vidjećete, sinjor Bencione!“

Bencion je slušao i bio kao očaran. Usta su mu bila otvorena a oči raskolačene, sjajne.

Satima je Šaćir znao da kazuje o takvim čudima.

U tim i takvim razgovorima niklo je i razvijalo se prijateljstvo između ova dva čovjeka, ovog časovničara, Jevrejina Benciona Albaharija i Šaćira Velića, muslimana, koji je prije podne radio u nekom višem državnom nadleštvu kao podvornik, a popodne bavio se kod kuće cvjećarstvom. Razvijalo se i raslo je to prijateljstvo i bio je to najčudesniji cvijet koji se rascvjetao tu u Gornjim Bje-lavama.

U ovoj kavanici vidali su se njih dvojica, Bencion i Šaćir. Sjedjeli su sa svojim ženama, sa Buenom i Bibom. Žene su na krilu držale svaka svoje najmlađe dijete: malog, crnpurastog Arona i plavokosog i plavookog Mustafu. Još češće su provodili večeri pod Bencionovom kruškom ili ispod velikog starog Šaćirovog duda, gdje je strujao večernji povjetarac i nanosio zamaman miris ruža svakih vrsta.

Miris zemlje, miris iskopanih krompira, miris rođenim rukama obranih krušaka i čudesne Šaćirove riječi i njegovi cvijetnjaci omamili su Bencionovu dušu. Bencion se izmijenio. I Buenini obrazi prelili su se toga ljeta zdravim rumenilom a oči sjajem. Žena se podmladila.

Prije toga, kako sam vam rekao, Bencionovi su stanovali dolje u gradu u onoj staroj kućerini, jednokatnici, koja je sa četiri strane ograđivala zajedničko dvorište. Dvadesetak porodica stanovalo je tu. Bilo je staraca i starica, muževa i žena, mladića i djevojaka. Najviše je bilo djece, i to svakog uzrasta. Cijeli dan, od ranog jutra do kasno u večer, ulazilo se uz škripave stepenice gore i silazilo dolje, jurilo po drvenim verandama poduprtim hrastovim stupovima. U dvorištu je vrvjelo. Jedni su izlazili na ulicu drugi ulazili. Na

sred dvorišta gorjela je vatra i na njoj se u kazanu iskuvavalo rublje, dok se drugo sušilo na konopcima i po ogradi na verandama. Djeca su pretrčavala iz jednog kraja u drugi, gonjala se, igrala, vikala, derala se, plakala i vrištala. Djevojke i žene udarale su prakljačama, cijepale drva, pjevale, u pjesmu se miješala svađa, grdnja i psovka i dozivanje s jedne verande na drugu. U toj vrevi starci su sjedjeli na sandučićima ili klupama, naslonjeni na hrastove stupove, pušili, razgovarali a stari slijepi Jošua taptao je svojim štapom prelazio dvorištem i kao kakav drevni prorok govorio: „Grade, koji si pun vike i vreve, grade koji si pun veselja i pjesme — poznam ti lice i naličje i bez živih očiju. Amen.“

Bučan je bio ispraćaj Bencionovih iz ove kućerine. Sve je živo izišlo u dvorište, bilo je suza i plača, blagoslova i divnih želja, rukovanja i ljubljenja kao da se odlazi nekud u daleke krajeve.

Ovdje u svom kućerku sa svojom avlijom, sa svojom baštom i kapijom, Buena je dahnula dušom. Kad Bencion ode u radnju a Mame u školu, ona uzme malog Arona, postavi ga na prozor i sama stane kraj njega i zagledava se u čudesno plavetnilo neba kao da ga prvi put u životu gleda. S procvale kruške nanosi se miris, pjevaju ptice u susjednom šljiviku, u baštici niče luk i krompir. Guću go-ubovi na nečijem krovu. Zaleprša po koji bijeli leptir, čuje se djevojačka pjesma nošena neodoljivim čežnjama, izvija se, treperi i uzbuđuje srca. I Buenino srce je uzbuđeno. Ona rukom grli dijete, naslanja svoj obraz na njegov i kad ono svoju ručicu savije oko njenog vrata, osjeti ona hiljadu sitnih strepnji u svojoj krvi koja je ovdje počela da previre.

I već prve godine u tom kućerku s novim krovom, sa zidovima obijeljenim krečom u koji je kanuta kap plave boje, s novim olucima od bijelog lima, s tom bašticom razdijeljenom u lijehe i punom kuća iz kojih je izdikaio krompir i u čijem je jednom krajičku cvjetalo cvijeće, u tom kućerku s dvorištem čija se kaldrma od oblog kamenja bijeljela i u čijem je jednom kraju čutala drvena šupa a u drugom blještala žuta bronzana pipa na česmi, sa koritom bijelo emajliranim iznutra a izvana obojenim tamno-zeleno, u tom kućerku na malom stolu u kuhinji stajala je cijelog tog ljeta visoka čaša od plavičastog stakla i u njoj svježa cvijeća, koje je Buena brala u bašti ili dobivala od Šaćirove Bibe.

Bueni se život pričinjao sada kao divna bajka.

Nije čudo da se i u sobi i baš na stoliću na kome je Bencion katkada noću dovršavao kakav hitan časovničarski posao, jednog dana toga istog ljeta našla čaša sa nekoliko struka bijelog i crvenog šeboja.

Dugo se Buena odlučivala dok ih je tu stavila na Bencionov stolić. Kao da se žena stidjela svojih osjećanja koja su živjela u njenom srcu i koja će ti šeboji da odaju. Ali nije mogla da odoli.

Kad je Bencion, ušavši poslije večere u sobu, opazio to cvijeće, rekao je u sebi razdragano: „Kerida mija!“ — Da je Buena bila tu, on bi je potapšao po ramenu i rekao: „Učinila si mi radost. Mučas

grasjas, kerida.“ Ali Buena nije bila tu. Ona je spremala ležaj Mameju u kuhinji i na rukama uspavljivala malog Arona.

Bencion je uzeo tu čašu u ruke i, noseći je kao kakvu dragocjenu stvar, prinio je maloj električnoj sijalici koja je visila sa stropa i vedro obasjavala čist i uredan sobičak. Dugo je on gledao u pune, okrugle, raskokane cvjetove, zbijene u čitav grozd i mirisao ih. Onda je podigao oči prema tavanici i tiho rekao blagoslov: „Da si blagosloven, gospode, koji si stvorio mirise!“ Bencion je to rekao glasom u kome je bilo strahopoštovanja, divljenja i pobožnosti.

Tada je u sobu ušla Buena, noseći zaspalog Arona, smjestila ga u krevet, zasjenila mu oči maramom, pa se polako uspravila i stala da posmatra Benciona, koji je nasred sobe stajao s čašom u ruci.

Bencion koraknu k njoj i pruži joj šeboje da ih pomiriše.

— Kako mirišu? — upita je.

Žena ne odgovori odmah, malo se zamisli a onda reče:

— Imaju vrlo prijatan miris.

Bencion je pogleda, Buena stidno obori oči.

— Imaju vrlo prijatan miris, veliš. Začudo.

— Zašto kažeš začudo? — upita Buena s pritajenim strahom.

— Evo zašto, slušaj: Moja baka, očeva majka, koju smo zvali sinjora nona, nosila je, kako je to onda bio običaj, dugačko odijelo. Na glavi je imala kapu sa čelenkom a kapa je bila sva umotana svilenom maramom, čiji su krajevi bili straga vješto povezani i u bogatim naborima padali po plećima. S desne strane kape imala je nekom naročitom iglom zakačen cvijet. Bila je to rascvjetana ruža i nekoliko pupoljaka i zelenih listova. Sve je to bilo napravljeno od svile i baršuna.

Jednog petka oko podne našao sam se s drugom djecom (stanovali smo u muslimanskom dijelu kasabe) u avliji Hadži-Idriza. Bila je to velika avlija, čista a svuda okolo ispod zidova šarenilo se od raznog cvijeća.

Bili smo ušli u avliju da nam Ismet pokaže divljeg zeca. Pošto smo u čudu neko vrijeme posmatrali zeca kako gricka kupusov list i jednako zuri u nas svojim okruglim očima i mrda dugim ušima, krenuli smo natrag. Usred avlije sreo sam djevojku koja je nosila pune ruke cvijeća. Pade mi na um sinjora nona, ne znam ni sam kako, i zamolim djevojku da mi dade jedan cvijet. „Šta će tebi cvijet, nisi cura“, odgovori mi ona ali mi ipak izabra dva struka šeboja i pruži mi ih: „Evo ti, ponesi majci!“ Kad sam stigao kući ustrčao sam uz drvene stepenice i sav uzbuđen ušao sam u kuhinju gdje sam znao da ću naći sinjora nonu. „Sinjora-nona“, rekao sam, „donio sam vam cvijeća“. Nona, zabavljena nekim poslovima, nije ni obratila mnogo pažnje. Rekla mi je da metnem cvijeće u čašu i ostavim u sobi. Bio sam razočaran. Ali pred večer, kad sam je vidio u prazničnom odijelu, nosila je šeboje mjesto onog svilenog cvijeta, i čuo sam je kako je mojoj majci govorila: „Ovo cvijeće ima vrlo prijatan miris!“ Jest, moja Bueno, tačno je tako rekla, kao ti malo prije. Istim riječima. Sta-

jala je nasred sobe, visoka, živih očiju, vitka u svojoj dugoj starinskoj nošnji i sva u nekom ponosu i zadovoljstvu. Bila je to divna žena. Izgledala mi je tada... kako da kažem... kao neka velika sinjora...

Buena se osmjehnu.

— A sjećáš li se, Bencione, kako si jednom rekao kako ja izgledam? — upita stidljivo Buena glasom u kome je bilo čežnje za milovanjem.

Bencion je koraknuo, spustio čašu na stolić, vratio se do Buene i zagledao joj se u oči.

— Sjećam se, — rekao je, polako je podigao ruke, prihvatio Buenu za glavu i poljubio je u čelo. — Jest, izgledáš mi i sada tako. — Opet joj se zagleda u oči a onda je prinio svoja usta njenim i čvrsto je zagrlio. Buena je polako zatvarala svoje velike crne oči i privijala se sve jače uz Benciona.